

Razmišljanja

MILAN BEGOVIĆ I SPLIT

Šimun Jurišić, Split

Milan Begović (Vrlika, 1876 - Zagreb, 1948) ide među one novije hrvatske književnike o kojima se pisalo razmjerno mnogo. Dosta je pročitati bibliografiju radova o njemu koju je sastavio Branko Hećimović za Hrvatski biografski leksikon!¹ Ipak neke teme vezane za Begovića ostale su do danas gotovo neobrađene. O njegovu uspjehu u tuđini pisalo se usput.² Iako je najizvođeniji hrvatski dramatik na inozemnim scenama (npr. mnogo izvođeniji od Miroslava Krležu), o toj temi nema iscrpnijeg članka ili čak studije. Postoje pojedini novinski članci o Begoviću u Rimu, Parizu, Pragu, Beču i sl.³

Među neobrađene ili nedovoljno obrađene teme spada i ona o Begoviću u Splitu. Međutim, treba odmah i odlučno dodati da Split i splitsko podneblje nisu bitno utjecali na pisca romana *Giga Barićeva* i drame *Pustolov pred vartima*. Iako je živio u Splitu više od 15 godina, volio je taj grad, napisao je *Amerikansku jahtu u splitskoj luci* (1930), ipak nije pisac Splita i splitskih posebnosti. Možemo se složiti s onima koji tvrde da je *Amerikanska jahta* najpoznatija i najbolja komedija u Splitu jer bolje nema. To je jedina komedija koja se izvodila i izvodi izvan Splita a ima u naslovu pridjev splitski. Isto

¹ Branko Hećimović, "Milan Begović", *Hrvatski biografski leksikon*, knj. 1, Zagreb, JLZ, 1983, str. 592-597.

² Marko Fotez, "Begovićeve izvedbe u inozemstvu", *Gluma*, br. 1, Zagreb, 1943, str. 3-4.

³ Vidi Hećimovićevu bibliografiju u Hrvatskom biografskom leksikonu

tako možemo se složiti s onim kritikom koji je zapisao da u komediji "osim naslova i scenerije nema ništa ili tek malo od Splita".⁴

Milan Begović je u Splitu proveo gotovo 16 godina, i to u Velikoj realci kao učenik i profesor. Učio je tu sedmogodišnju školu (1888-1894) zajedno sa Vladimirom Nazorom, neko su vrijeme bili u istoj klupi. Zajedno su lunjali Marjanom, Mejama, Poljudom, osnovali tajno književno društvo *Vragoljan* i ostali prijatelji kroz cijeli život. Kao suplent (prekinuo je studij prirodnih znanosti u Zagrebu) predavao je u školskoj godini 1896-1897. hrvatski jezik. Od godine 1900. do 1908. kao suplent, a zatim kao pravi učitelj poučavao je hrvatski i talijanski i bio knjižničar učeničke knjižnice. Kao pravog učitelja velike realke Okružni sud u Splitu imenovao ga je sudskim vještakom u novinarskim stvarima - kao "uvaženog književnika i novinara". Godine 1903. diplomirao je u Beču talijanski i hrvatski. Na početku ovog stoljeća (1900) bio je jedan od osnivačaja Književno-umjetničkog kluba u Splitu koji je priređivao razna predavanja i organizirao jednu od prvih izložba Emanuela Vidovića, koju je otvorio predavanjem o umjetnosti.⁵

Točno je primjetio Begovićev biograf Mirko Žeželj: "Pučki Split - u kome je kao đak i profesor proveo gotovo 16 godina - slabo ga se doimao (uostalom, kao i Nazora i Vojnovića): ukus mu je bio 'gospodski', kozmopolitski, volio je salon i stanovitu 'salonsku literaturu' - u koju je 'spadao' i gotovo čitav njegov splitski period."⁶ U Žeželjevoj knjizi *Pijanac života* nema podataka o sudbini Begovićevih drama u Splitu i na splitskoj pozornici.

Dvije Begovićeve drame (*Marko Marulić* i *Za tuđu sreću*) imale su u Splitu praizvedbu i nisu izvođene u drugim kazalištima, nisu tiskane i rukopis im do danas nije pronađen.

Lako bi se moglo dobiti dojam da skazanje *Marko Marulić* nije bilo poznato i onima koji najbolje poznaju Begovićev život i stvaralaštvo jer to djelo nisu spominjali.⁷

Drama *Marko Marulić* rad je trojice autora: Milana Begovića, Gaje Bulata (1867-1927) i Vinka Lozovine (1876-1942). O dramu ima podataka u novinskim člancima, i u njima je ona nazivana skazanjem (je li izraz potječe od Begovića?). Kako je Begović bio pisac koji je rado

⁴ Duje Girometta, "Amerikanska jahta u splitskoj luci". *Novo doba*, br. 4 (7.I), Split, 1930, str. 5-6.

⁵ Podaci iz knjige, Mirko Žeželj, *Pijanac života. Životopis Milana Begovića*, Zagreb, Znanje, 1980, str. 17-19 i 27-49. - Prof. Jerko Matošić u članku "Programi Klasične gimnazije" (zbornik *290 godina Klasične gimnazije u Splitu 1700-1990*, Split - 1990) kaže da je Begović u školskoj godini 1896/97. u Klasičnoj gimnaziji u Splitu predavao hrvatski jezik, a talijanski u III. razredu u kojem je bio i glavar (razrednik)

⁶ M. Žeželj, *op. cit.*, str. 50.

⁷ Branko Hećimović, "Milan Begović", *Leksikon pisaca Jugoslavije*, knj. 1, Novi Sad, Matica srpska, 1972, str. 189-199.

slao svoje drame kazalištima, nije isključeno da se drama ipak pronađe, možda u kakvom kazališnom arhivu. Prikazalo je Hrvatsko kazališno društvo za Dalmaciju 3. XI. 1901. prigodom proslave 400-obljetnice nastanka *Judite*. Ep je napisan 1501, a objavljen je prvi put u Mlecima godine 1521. Begovićevo skazanje ima tri dijela i slijedeći sadržaj:

U prvom dijelu obrađena je legenda o Marulićevoj i Papalićevoj ljubavi prema zajedničkoj ljubavnici Cvijeti (Cvieti) zbog koje je Papalić nesretno zaglavio. Ti su događaji izazvali nagli obrt u Marulićevo životu, a o tome govori drugi i treći dio.

Potresen prijateljevom smrću, Marulić je odustao od raskalašenog života i posvetio se knjizi. Njegova pjesma budi Dalmaciju na nov život šireći narodni jezik, a s njim i misao narodnog jedinstva. Iz Šibenika, Hvara i Dubrovnika hrle pjesnici da se poklone prvom hrvatskom književniku. Međutim Turci opsjedaju Split. U trećem dijelu doznajemo da se Splićani spremaju na otpor. Nadbiskup Zane sokoli ih očinskom riječju, a Marulić, mjesto pera, grabi mač da njim brani domovinu.⁸

Nije pronađen rukopis Begovićeve drame u tri čina *Za tuđu sreću* koju je izvelo Hrvatsko kazališno društvo za Dalmaciju u Splitu dne 29. ožujka 1903. Na temelju prikaza u novinama i časopisima da se ispričati sadržaj.

Mladi radnik Gavrijel sastaje se poslije nekoliko godina sa Rezikom, djevojkom za čiji je moralni pad odgovoran. Sad je dobar i pošten čovjek, već je davno "uskrsnuo za nov život", te će, da popravi zlo, uzeti Reziku. U događaje se umiješala Olga, tvorničarova kći, koju je Gavrijel zanio svojim idejama. U ljubavnom očaju tvorničarova kći bacila se "pod veliko kolo", dok Gavrijel očajno kliče Reziki: "Vidiš, koliko si zaslužila, - sve za tvoju sreću!"⁹

II.

U Splitu su prikazane sve važnije Begovićeve drame, neke u izvedbi splitskih kazališnih profesionalaca, a neke prigodom gostovanja, npr. Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu.

Dvije Begovićeve drame imale su u Splitu po tri premijere. *Pustolov pred vartima* izvođen je godine 1934, 1961. i 1990. A *Amerikanska jahta* samo godinu dana poslije praizvedbe u Zagrebu (1930) imala je splitsku premijeru (1931), zatim je bila premijera u studenom 1955. i 1976. Od travnja 1976. do 4. kolovoza 1980.

⁸ Sadržaj skazanja dao je nepoznati autor u novini *Narodni list*, Zadar, 1901, 6. XI. str. 3.

⁹ Ivo Tartaglia, "U Splitu, aprila 1903. Ogladno glumište. Begović: "Za tuđu sreću", *Nada*, br. 9, Sarajevo, 1903 (I. V), str. 122-123.

Amerikanska jahta je izvedena 43 puta, ni jedno Begovićevo djelo nije u Splitu imalo toliko repriza.¹⁰

Ima razloga da se posebno spomene režija Vojdraga Berčića koji je godine 1953, kad se u hrvatskim kazalištima nije smjelo mnogo eksperimentirati, režirao dramu *Bez trećega* u Splitu. Kroničar je zabilježio: "Kad se otkrila scena nad zagrebačkim salonom 'nešto novo' morao je biti simbolički tanjir umjesto svoda i na njemu ucrtane kružnice simboličkog značaja. S njim se htjela naglasiti besmislena vrtinja oko lude ljubomore. Tom kružnom kretanju režiser je dobrim dijelom podvrgao mizanscenu, pa se Mirko i Giga vrte često besmisleno jedno oko drugoga, a desi se i to, da dio dijaloga govore leđima okrenuti gledalištu. To kružno kretanje uporno prate reflektori, koje mladi režiser i previše eksploatira, kao da svjetlosnim efektima hoće da pozabavi gledaoca."¹¹

U splitskim novinama objavljen je veći broj manjih ili većih članaka o našem piscu. Najviše sastavaka tiskano je u dnevniku *Novo doba*, koji je izlazio između dvaju svjetskih ratova, a mnogo manje u dnevniku *Slobodna Dalmacija*. Ćiro Čičin-Šain, urednik lista *Novo doba* i književnik, o Begoviću je napisao barem šest sastavaka u "svojem" dnevniku, i ti su sastavci potpisani raznim šiframa ili nisu potpisani.¹² Čičin-Šain je dao dosta podataka o Begoviću u Splitu, iako ni u jednom članku ne navodi da je Begović svoju prvu knjigu objelodanio u Splitu - godine 1893. u vlastitoj nakladi kao sedamnaestogodišnji učenik pod pseudonimom Tugomir Cetinski tiskao kanconijer *Gretchen*, kojeg nema u naučnoj biblioteci u Splitu ili u nekoj drugoj javnoj splitskoj knjižnici.

Najopširniji sastavak Čičin-Šaina ima naslov *S Milanom Begovićem po Marjanu* i obuhvaća cijelu novinsku stranicu.¹³ Najviše podataka daje sastavak Begović i Split, u kojem je glavna rečenica: "Volio je u životu da estetizira, kao i u literaturi."¹⁴ Nije točan navod Čičin-Šaina da je Begović u Splitu objavio "nekoliko knjiga" koje poimence navodi: zbirka soneta *Život cara* (1904), drama *Myrrha* (1902), *Menuet* (1903), *Venus victrix* (1904) i *Gospođa Walewska* (1906). Spomenuta djela Begović je napisao u Splitu, ali je osim drame *Venus victrix*, sva ostala objelodanio izvan Splita. Zbirku soneta *Život cara* objelodanila mu je Hrvatska knjižarnica u Zadru, a

¹⁰ *Repertoar hrvatskih kazališta 1840-1860-1980*, knj. 1, priredio i uredio Branko Hećimović, Zagreb, Globus i JAZU, 1990, str. 421.

¹¹ Miljenko Smoje, "Bez trećega. Povodom četvrte izvedbe", *Slobodna Dalmacija*, 16. XII, Split, 1953, str. 4.

¹² Navest ću datume kad su objavljeni sastavci Ćire Čičin-Šaina u splitskom dnevniku *Novo doba*: 21. II. 1934, str. 3; 18. I. 1936, str. 3; 23. I. 1940, str. 6; 19. I. 1941, str. 4; 20. I. 1941, str. 6; 26. I. 1941, str. 3-4.

¹³ *Novo doba*, 26. I, Split, 1941, str. 3-4.

¹⁴ *Novo doba*, 18. I, Split, 1936, str. 3.

tiskana je u Splitskoj društvenoj štampariji. U Splitu je publicirao četiri knjige: *Gretchen* (1893), studiju *Vojislav Ilić* (1904), *Hrvatsku pjesmu* koja ima podnaslov *Kantata u slavu četiristo-godišnjice hrvatskog pjesništva 1501-1901* (1901) i komediju *Venus victrix* (1906).¹⁵

Članci Čičin-Šaina lako se i rado čitaju. U nekima od njih ima Begovićevih poruka koje su i danas žive. Tako na jednom mjestu kaže: "Ja mislim da bi se splitsko kazalište najviše imalo posvetiti Dalmaciji, koja je uostalom stvorila i usavršila hrvatski teatar, dala mu najbolje pisce, kompozitore i glumce."¹⁶

Kad smo već kod dnevnika *Novo doba*, možda bi bilo zanimljivo spomenuti da se Begović javio u ovom dnevniku 12. X. 1929. veoma opširnim člankom koji ima naslov *Pustolov pred vratima*. Begović je naime reagirao na neki članak u istom listu u kojem je pisalo da je *Pustolov pred vratima* "propao na našim pozornicama". Begović je odlomcima iz raznih svjetskih novina opovrgao tvrdnju o propasti *Pustolova pred vratima*.

Split je u životnom i književnom stvaralaštvu Milana Begovića predstavljao značajnu, ali ne i presudnu stepenicu.

¹⁵ *Grada za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga 1835-1940*, knj. 1, glavni ur. Petar Rogulja, Zagreb, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1982, str. 197-199.

¹⁶ *Novo doba*, 19. I, Split, 1941, str. 4.